

Ruinens hemlighet

Just utanför Kungshamnns södra infart finns rester av ett hus som speglar fattigdomen i en inte alltför avlägsen tid och ruinen är den sista kvarvarande på orten.



Rester av torpet Qvit

Vid Kungshamnns södra infart ligger ett område som heter Vägga. I det förgångna var det här en betydelsefull plats och en av gårdarna här påstås ha tillhört köpmannen Loden någon gång runt år 1000. Loden har gått till historien för att han friköpte, och senare äktade, drottning Astrid (Tryggve Olavsons änka och mor till Norges förste kung, Olav Tryggvason) från trälldom bortta i öster. Här vid Vägga ligger resterna efter ett torp som hette Kvit, eller Qvidet, som det stavades i gamla hävder.

Ruinen ligger lite avses och idag ser man endast en gavel samt delar av de två andra väggarna. Ursprungligen var det Ingemar Fasth, som berättade för oss om husresterna.

-Nuförtiden är väl det här det enda som finns kvar, men när jag var liten pojke, fanns det åtminstone fyra, fem gamla husruiner däromkring. I närheten vid Kleveskog, låg det en ruin och vid Öståre (Östra) Dammen låg det ett annat stenhus. Jag minns att det stod en gavel kvar även där. Ett annat stenhus låg vid Vägga campingens norra spets, berättar Ingemar som sett det mesta av markerna runt Kungshamn.

Rappningen hänger kvar

Vi visas runt på platsen för ruinerna av Gunnar Hellgren från Smögen. Han är en sentida ättling till de som sist bodde på torpet Kvit. I dagens läge är det bara den ena gaveln, som är någotsånär intakt. Tidens tand tillsammans med säl, ek och syren håller på att bryta ned murarna, men än finns lite rester av kalkrappningen kvar på väggen. Gaveln mäter till det yttre cirka fyra meter och eftersom väggjockleken varierar mellan 40-55 centimeter innebär det att huset inte varit mer än

cirka tre meter brett invändigt. Längden har varit ungefär lite drygt fem meter och det märkliga är att den andra gavelväggen har, åtminstone till viss del, bestått av berget som huset står emot.

- Det var inte ovanligt att en del av husen hade en bergvägg förr, säger Jens Olsson, som är expert på Sotenäsens torp och gårdar.

De övriga två väggarna har rasat in, men man kan ana delar av den stora stenspisens, som en gång i tiden har givit värme och ljus i stugan. Av den stampade jorden, som en gång var stugans innergolv, ser man inget eftersom rasmassorna täcker det mesta, men man kan ana rester efter dörröppningen i södersidans långvägg.

Trångt i den lilla stugan

De äldsta anteckningarna vi hittat om torpet Qvidet är från 1810-1820 års kyrkobokföring. I slutet av den perioden (från år 1818) var torparen Olof Hansson Blank (född 1765) bosatt där tillsammans med Karin Esbjörnsdotter (född 1773). Makarna hade barnen Ingrid född 1799, Anders född 1811 och Helena född 1817.

Det är mest berg runt platsen där stugan står, men man kan väl anta att Olof brukade den lilla jordplätten framför.

Lite längre fram i tiden hittar vi Petter Olsson Hellgren bosatt på Kvit tillsammans med hustrun Catharina Olsdotter. Petter var kommen från Askums kronogård och levde mellan åren 1811-1888, då han dog i lunginflammation. Catharina var född i Bäckevek (en del av nuvarande Kungshamn) 1808 och dog 1869. I kyrkböckerna från 1861-68 står han noterad som fattighjon och hon är skattefri eftersom hon var lam.

Petter och Catharina fick fem barn, så det bör ha varit ganska trångt i den lilla stugan. Första barnet, Kristina, kom till världen 1 februari 1840. Den 12 februari 1844 födde Catharina sonen Herman Julius Hellgren. Han kallades senare för "Storen", eftersom det fanns en man i samhället med samma namn, som kallades för "Lillen". Herman Julius blev senare far till Laurin Hellgren-Gunnar Hellgrens farfar. Några år senare var det dags igen, då nedkom Catharina med sönerna Carl Johan och Carl Julius. Carl Johan drunknade senare vid fiske utanför Hållö. Den 10 oktober 1850 föddes en dotter, Josephina. Om henne vet vi inget, kanske dog hon ung.

Makarna Hellgrens första barn, Kristina Hellgren, gifte sig med en kopparslagare vid namn Sven Peter Bryngelsson och bosatte sig i den lilla stugan på Kvit.

S.P Byngelson var kommen från Holm i Elfsborgs län, född 1844 och dog 1911.

Sven och Kristina gifte sig sent, nämligen 1891, men eftersom han dog 1911, var hon den sista som bodde kvar i det lilla torpet.

I kyrkoböckerna från åren 1907-20 står mannen noterad som bräcklig och fattig och Kristina som fattig undertödstagare – det lär således aldrig ha varit speciellt välbeställt på Kvit.

Mamma berättade

Gunnar Hellgrens mor, Elsa, berättade att hon som liten brukade gå och lämna makrill till den sista kvinnan, Kristina, som bodde här. Kanske var det för att man var släkt eller kanske var det för att Kristina var fattig, som det lämnades fisk upp till Kvit, vet vi inte.

- Det var mamma som berättade för mig var huset låg.



Rester av ruinen

Morfar hette Edvin och var fiskare. Han hade fiskebåten Glimmaren i Gravarne.

Mammans släktingar bodde på gårdar runtomkring Kvit, men det måste ändå ha känts långt att gå ända från Bäckeвик, där hon var född, och hit upp.

- Det var tur att hon aldrig var rädd för mörkret, säger Gunnar.

Gunnars mamma var född 1907, så det bör ju ha varit omkring år 1915, som hon gick upp till Kvit med fisk.

Av den informationen vi inhämtat innebär det att ruinhuset kan vara byggt senast i mitten av 1800-talet, kanske är det mycket äldre, och bebott ända fram mot 1920-talet.

Berättelsen om ruinen vid Qvidet, är berättelsen om nöd och elände, som inte ligger så långt tillbaka i tiden. Historien om ett fattigsverige, som vi hoppas aldrig återkommer.

Text och foto: Conny Åquist

* - Det fantastiska är att 55% av Sotenäs befolkning bor på Vägga än idag. Det är det inte många som känner till, och det blir ju inte mindre på sommaren (när campingplatserna är fulla) säger Jens Olsson.

TRAGEDIN PÅ TALLRIKSBERGET

Tallriksberget ligger mittemellan de två dalar som förbinder de gamla delarna av Gravarne* med Fisketången (nu delar av Kungshamn). Här på berget hände en förfärlig händelse i det förgångna.



I gräset syns stengrunden till det nedbrunna huset

Som en undanskymd idyll mitt i de centrala delarna av gamla Gravarne ligger "Tallrekebert".

Trots att berget bara ligger ett stenkast från det hektiska affärsområdet i Kungshamn vilar ett lugn över stället.

Men en gång för över hundra år sedan skedde en tragedi här, som skulle bli omtalad under lång tid. Den 42 år gamla änkan Anna Kristina Wallström med sina sex döttrar brann inne den 16 april 1895. Flickorna var i åldrarna 4 till 17 år gamla. Det råder än idag oklarheter om hur olyckan gick till, men ryktet förtäljer att det var en anlagsbrand, som pigan påstår ha legat bakom.

Familjefadern, Karl-Anton "Gadd" Larsson, hade tillsammans med sonen Artur, dött ett par år tidigare.

En hel familj hade således utplånats inom loppet av två år.

EN MÄRKLIG VARELSE GICK FÖRBI

Här uppe på Tallriksberget bor Inger Andersson sedan mer än fyrtio år.

-Min man berättade för mej om branden när vi flyttade hit, säger hon och pekar ut platsen där den olycksaliga stugan stod.

Platsen är belägen strax utanför Ingers lilla charmiga trädgård och än idag kan man se delar av den gamla husgrunden. De gamla berättade att någon från det nerbrunna huset sägs ha spökat och setts gå ner till brunnen på den närliggande Brunnbacken för att hämta vatten att släcka med. Min svärmor, som bodde i grannhuset, mötte en märklig varelse med konstig blick, som gick förbi huset, men du vet ju hur folk pratade förr i världen, säger Elna Bäck, som bott i kvarteret i hela sitt liv.

Text: Conny Åquist Foto: Lennart Samuelsson